

Міністерство освіти і науки України
Інститут модернізації змісту освіти МОН України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
Установа адукацыі «Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя
П.М. Машэрава»
Гістарычны факультэт

Комунальний вищий навчальний заклад
«Харківська академія неперервної освіти»
Київський університет імені Бориса Грінченка

Актуальні проблеми методики навчання
історії, правознавства та суспільствознавчих
дисциплін

ВИПУСК 7

Харків – 2015

*Плахтєєва В. І., канд.пед.наук, доцент
кафедри суспільно-правових дисциплін і
менеджменту освіти ХНПУ імені
Г.С.Сковороди*

Педагогічні умови формування правової культури учнів

Постановка проблеми.

Основою досконалої системи зрілого суспільства є високий рівень його правової культури. Сучасні реалії вимагають від нашої держави підвищення рівня виховання активної молоді з розвиненою правосвідомістю, яка спроможна відстоювати як свої потреби, так і потреби народу.

Молодим людям, вступаючи в життя, необхідно бути готовими, з одного боку, до змін, які відбувається в суспільстві, а з іншого, до соціальної відповідальності і самостійності своєї поведінки в межах правових і моральних норм. Сьогодні у більшій частині молоді спостерігається такий рівень правової культури, який потребує підвищення. Щоб вирішити цю проблему, необхідно зі шкільної лави цілеспрямовано формувати тактичне і стратегічне бачення у учнів їх майбутньої діяльності, підвищувати рівень їх правової обізнаності. Така сформована особистість грамотно буде взаємовідносини з іншими людьми, з суспільством і державою.

Аналіз попередніх досліджень.

Варто зазначити, що дослідженнями щодо формування правової культури займалися такі

вчені, як С. Алексєєв, В. Бабкін, О. Ганзенко, Н. Гурьянов, М. Заїнчковський, О.Зайчук, А. Капська, Я. Кічук, І. Ковчина, М. Матузов, Н. Оніщенко, І. Осика, Є. Назаренко, Ж. Пустовіт, М. Подберезський, В.Селіванов, А. Скуратівський, І. Федорук, Ю. Шемшученко, В. Шишко та ін. Поняття «правова культура» тісно пов'язане з такими поняттями, як «правосвідомість», «правова поведінка», «правове виховання», «громадянська свідомість», які в різний час досліджували науковці М. Коцюбра, В.Копейчиков, Г.Мурашин, В.Плахтєєва, В.Сальников та інші.

В.В.Копейчиков правову культуру визначає як систему правових цінностей, що відповідають рівню правового прогресу, досягнутого суспільством, і відображають у правовій формі стан свободи особи, інші найважливіші соціальні цінності [1]. На його думку найвдалішим є розуміння та визначення правової культури, запропоноване російськими авторами ще у 1997 році: «Поняття «правова культура» завжди передбачає оцінку «якості» правового життя того чи іншого суспільства та порівняння її з

найрозвинутішими правовими зразками, ідеалами та цінностями. Правова культура – це обумовлений соціальним, духовним, політичним та економічним ладом якісний стан правового життя суспільства, що виражається у досягнутому рівні розвитку правової діяльності, юридичних актів, правосвідомості і в цілому в рівні правового розвитку суб'єкта (людини, різних груп, усього населення), а також ступеня гарантованості державою і громадянським суспільством свобод і прав людини. [2],

Однак, на наш погляд, недостатньо уваги приділено саме педагогічним умовам формування правової культури учнів загальноосвітніх шкіл, що й визначило мету даної статті.

Актуальність даної теми визначається визначною роллю правової культури у процесі формування особистості. Тема правової культури особистості завжди була і залишається однією з найважливіших у суспільстві. Чим вище сформовано рівень правової культури учня, тим більш прозоріші будуть відносини між ним і державою, тим вище буде рівень захисту його прав та інтересів, тим більша буде його особиста відповідальність за власне і суспільне благополуччя.

У суспільстві сьогодні, як ніколи, виникла необхідність створення такої системи правової освіти школярів, яка націлена на формування демократичної правової культури, яка заснована на засвоєнні морально-правових цінностей і принципів, на

подоланні правового інфантилізму і правового нігілізму. Щоб глибоко і правильно розбиратися в динамічних змінах сучасного суспільства, необхідні стійкі світоглядні переконання, послідовність і гнучке мислення.

Виклад основного матеріалу. Серед правових явищ правова культура представляє найбільш багатостороннє явище. Правова культура включає в себе всі основні сфери правового життя суспільства. Це і законодавство, і правосвідомість, і права та обов'язки громадян, і воля народів, і політико-юридичні інститути тощо. Аналіз поняття «правова культура», як рівня правосвідомості і ступеня розвиненості політико-правового мислення громадян [3], дозволяє розглядати її як здатність людини в рамках нормативних вимог самостійно знайти своє місце в житті на підставі усвідомлення власних цілей, засобів їх досягнення та відповідальності за прийняті рішення та наслідки їх реалізації. Такий підхід дозволяє вчителям шкіл змодельовати особистість учня, який має адекватні сучасному розвитку суспільства знання про цілі і цінності суспільства, про права і засоби реалізації прав людини, про необхідність у правовому самовдосконаленні на протязі всього життя. Такий учень відстоює свої права і права інших людей, самостійно ставить мету і вибирає шляхи її досягнення, свідомо діє при зіткненні з правовими реаліями світу. Такому учню притаманна об'єктивність і відповідальність за

прийняте рішення та за його наслідки.

Правова культура учня складається з правових знань, вмінь, навичок, які він отримує у процесі навчання. В структурі цього поняття виділяється система правових цінностей, які забезпечують оцінку якості правового життя суспільства і виконання правових норм. Правова культура є ознакою активної участі членів суспільства в правовому житті, відображає стан законності і правопорядку, рівень правосвідомості.

Правова культура особистості складається як з правосвідомості, розуміння принципів права і поваги до нього, упевненості у справедливості законів, прав і обов'язків, так і з правової активності та юридичної практики. Одним з найважливіших шляхів становлення і розвитку правової свідомості та правової культури є правове виховання населення, зокрема правова освіта, правова пропаганда й агітація, самовиховання, тобто діяльність, спрямована на формування високого рівня правової свідомості та правової культури.

Правова культура пов'язана з політичною, моральною, естетичною, екологічною, економічною культурою і включає в себе інтелектуальний, емоційно-ціннісний і практичний компоненти правового порядку.

Правова культура формується в процесі правової освіти та правового виховання. Правова освіта та правове виховання учнів

мають загальнодержавне значення, а тому вони повинні реалізовувати не тільки освітню функцію, а і орієнтуватися на практично-виховну спрямованість.

Правова освіта - необхідний елемент правової культури, умова правової вихованості особи, її ціннісних орієнтирів та громадянської позиції, це процес оволодіння системою правових знань, практичних умінь і навичок, підвищення рівня правової компетентності і відповідно рівня правової культури особистості. Правова освіченість є необхідною передумовою успішної життєдіяльності людини в суспільстві.

Правове виховання – це систематична цілеспрямована діяльність сім'ї, школи, громадських організацій і держави, окремих громадян, яка спрямована на формування правових поглядів і переконань, ціннісних орієнтацій і установок, які забезпечують виконання правових норм і формують активну позицію особистості в правоохоронній та правотворчій діяльності. Успіх правового виховання учнів залежить від вимогливості всіх його ланок. Детально продумані, педагогічно обґрунтовані вимоги повинні бути усвідомлені всіма працівниками школи, стати життєвим кодексом закладу освіти. Єдність вимог допомагає забезпечити виконання кожним учнем вимог шкільною режиму і встановленого порядку, контроль за їх поведінкою. Єдність, систематичність і послідовність

педагогічних впливів у правовому вихованні викликається тим, що в їх здійсненні беруть участь педагогічний колектив, батьки і самі учні. Всі ці впливи повинні створювати єдину систему, спрямовану на виховання в учнів правової свідомості і правомірної поведінки. Дотримання цього принципу полягає й в тому, що, приступаючи до правового виховання нового учня чи класу, вчитель встановлює рівень їх правової культури, ступінь сформованості тих чи інших якостей, що до цього робилось іншими педагогами, щоб визначити, з чого розпочинати, на чому зосередити свої виховні зусилля, що підтримати, продовжити, розвинути [4].

Отже, права культура є ширшим поняттям, ніж права освіта і праве виховання, оскільки вона охоплює не тільки рівень правової освіченості і вихованості, але й охоплює систему ціннісних установок, соціально-ціннісне ставлення людини до навколишнього світу, передбачає відповідальність людини за свою діяльність.

Права освіта і праве виховання виступають в якості основного механізму формування правової культури учнів, яка є основним показником їх результативності.

Формування правової культури учнів спрямоване: на озброєння учнів системою правових знань, розвиток умінь і навичок свідомої правомірної поведінки в суспільстві; на виховання поваги до

прав, свобод, обов'язків особистості в суспільстві; на виховання почуття відповідальності за свої дії; на формування внутрішньої потреби у захисті законності і правопорядку.

Формування правової культури в освітньому процесі включає такі етапи, як:

цілеспрямоване формування правових знань і понять; формування правових переконань; формування етико-правових установок і досвіду законослухняної поведінки; формування активної соціально-правової позиції.

Формування правової культури здійснюється за трьома основними напрямками:

інтелектуальному, емоційно-ціннісному і практичному.

Формування правової культури становить цілісну систему. Ця система включає поетапні взаємопов'язані дії: визначення цілей і пріоритетів процесу формування правової культури; діагностика рівнів правової культури; визначення педагогічних умов успішного формування правової культури; організацію освітнього процесу, спрямованого на формування правової культури, відповідно з його основними етапами; співвідношення досягнутих показників із запланованими.

Успішність формування правової культури забезпечується дотриманням таких педагогічних умов: оптимальний відбір правової інформації та включення її в зміст навчального матеріалу; використання ситуацій,

максимально наближених до реальності; оптимізація виховання в учнів правової відповідальності та активної правової позиції; підвищення психолого-педагогічної підготовки викладацького складу.

Підводячи підсумок, можна зробити такі висновки. Правова культура є основним показником результативності правової освіти і правового виховання, які виступають в якості основного механізму формування правової культури особистості.

Модель формування правової культури передбачає розвиток інтелекту, розширення кругозору правових уявлень, формування установок і морально-правових ціннісних орієнтацій, активацію самостійної пошукової діяльності учнів.

Розроблена педагогічна технологія формування правової культури у процесі навчання праву представляє цілісну систему, що включає взаємопов'язані дії: постановку мети (освітньої, виховної і розвиваючої); визначення пріоритетів процесу формування правової культури; виділення рівнів сформованості правової культури у відповідності зі ступенем успішного вирішення проблемних завдань у процесі навчання; орієнтацію на професійну спрямованість у виборі засобів та методів у процесі формування досвіду правової діяльності; наявністю правових ціннісних орієнтацій; організацію навчального процесу; співвідношення досягнутих показників із запланованими.

Комплекс педагогічних умов підвищення рівня правової культури включає: оптимальний відбір правової інформації та включення її в зміст навчального матеріалу; використання ситуацій, максимально наближених до реальності; оптимізацію виховання у учнів правової відповідальності та активної правової позиції; підвищення правової та психолого-педагогічної підготовки викладацького складу, що орієнтує на формування правової культури учнів.

Література:

1. Копейчиков В.В. Загальна теорія держави і права / В.В.Копейчиков. — К.: Юрінком, 1997. — 320 с.
2. Семитко А.П. Правовая культура / Теория государства и права / Под ред.. В.М.Корельского и В.Д.Перевалова. — М.: Инфа. М-Норма, 1997. — 331 с.
3. Плахтєєва В.І. Словник-довідник юридичних термінів / В.І.Плахтєєва, Т.А.Литвиненко. — Х.: Вид-во «Форт», 2010. — 190 с.
4. Обухов В.М. Влияние правового воспитания на формирование правосознания и поведения школьников / Правовое воспитание школьников (из опыта работы) / Сост.: Г.П.Давыдов, А.Ф.Никитин, В.М.Обухов. — М.: Просвещение, 1979. — 90 с.

Автор розглядає умови підвищення рівня правової культури учнів загальноосвітніх шкіл у процесі навчання. У статті доведено, що правова культура учнів є основним показником результативності правової освіти і правового виховання, які виступають в якості основного механізму формування правової культури особистості.

Автор рассматривает условия повышения уровня правовой культуры учащихся общеобразовательных школ в процессе обучения. В статье доказано, что правовая культура учащихся является основным показателем результативности правового образования и правового воспитания, которые выступают в качестве основного механизма формирования правовой культуры личности.

The author examines the conditions of increase of level of legal culture of pupils of comprehensive schools in the learning process. The article shows that the legal culture of students is a key indicator of the effectiveness of legal education and legal education, which act as the main mechanism of formation of legal culture of personality.

УДК 372.834

Рябовол Л.Т., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка,

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ ПРАВОЗНАВСТВА: ПОНЯТТЯ ТА СПОСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті дається визначення проблемного навчання правознавства; описуються способи та конкретні методичні прийоми, методично-дидактичні умови його ефективної реалізації; схарактеризовано задачне навчання як різновид проблемного навчання.

Ключові слова: проблемне навчання, проблемний виклад, дослідницький метод, задачне навчання.

Постановка проблеми.
Сучасний етап розвитку суспільства вимагає від загальноосвітньої школи підготовки випускників, які можуть відповідати на індивідуальні та

суспільні виклики і загрози, адекватно реагувати на проблеми різного характеру, пропонувати альтернативні шляхи їх вирішення у правовому полі, аналізувати